

Moderne Mammoetjagers en
klimaatsveranderingen:
De Noordzee als schatkamer voor
Paleontologie en Archeologie

Dick Mol

Historyland, Hellevoetsluis

Natuurhistorisch Museum Rotterdam

Inhoud

- De Noordzee als vindplaats
  - Palaeogeografie
  - Skeletdelen
  - Artefacten
- Vroeg-Pleistoceen
- Laat-Pleistoceen
- Vroeg-Holoceen
- Conclusie

De Noordzee als vindplaats

dam

COLVILLE
Outdoor Wear

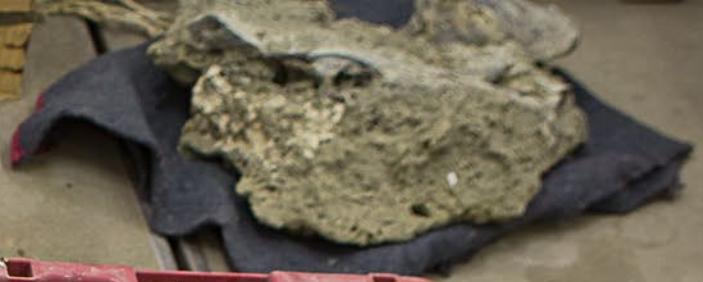
COLVILLE
Outdoor Wear

KANTO

HPT-41/94

↑
TOP

↑
TOP

V/B

HERT

HERT

PLATE I.

PERISTOCENE MUSTELIDÆ.

Cranium and Mandible.

Polecat (*Mustela putorius*), and Giant Polecat (*Mustela robusta*)

(Natural size.)

Mustela putorius.

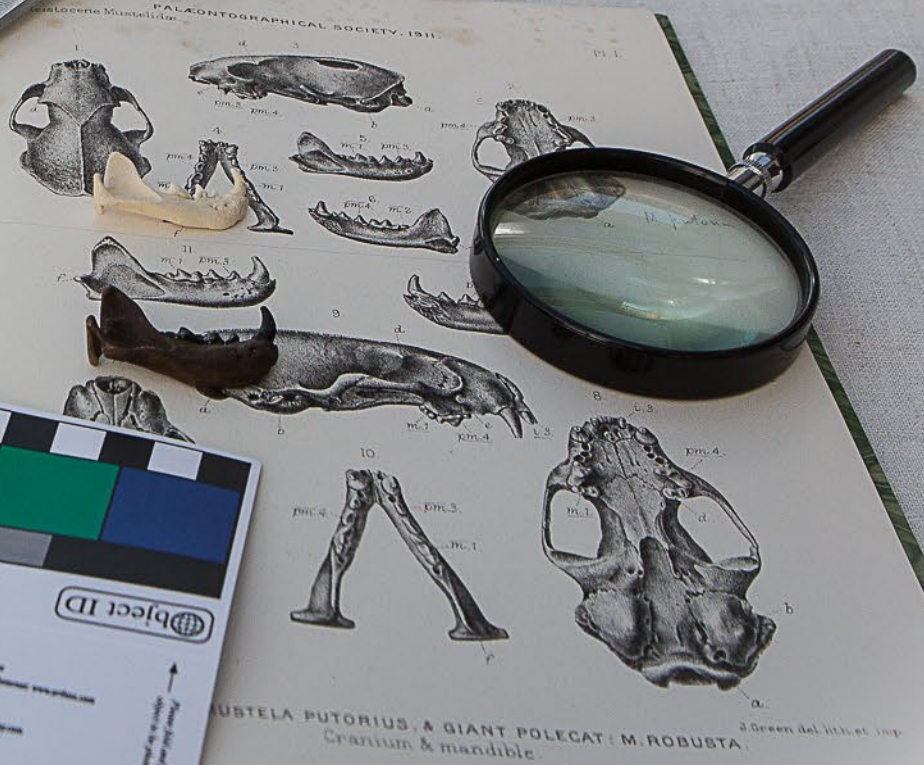
- Fig. 1. Dorsal view of a ♂ Prehistoric cranium from [unclear]
- 2. Ventral view (Corner Coll.)
- 3. Lateral view of a cranium from Brixham (Br [unclear])
- 4. Palatal view of the corresponding mandible
- 5. Outer aspect of the same mandible.
- 6. Inner aspect of the same mandible.

Mustela robusta.

- 7. Dorsal view of a cranium from Ightham, near Maidstone (Lewis Coll.)
- 8. Ventral view (Lewis Coll.)
- 9. Lateral view of a cranium from Ightham (Lewis Coll.)
- 10. Palatal view of the corresponding mandible
- 11. Outer aspect of the same mandible.
- 12. Inner aspect of the same mandible.

THE ART LOSS REGISTER
 For further information about The Art Loss Register, contact:
 The Art Loss Register, 1st Floor, 42-44 Abchurch Lane, London EC4N 3DF, United Kingdom
 Tel: +44 (0)20 7611 5700 Fax: +44 (0)20 7611 5701 Email: info@artlossregister.com
 New York
 The Art Loss Register, 6th Floor, 270 Park Avenue, New York, New York 10017, USA
 Tel: +1 212 512 6900 Fax: +1 212 512 6901 Email: newyork@artlossregister.com
 Hong Kong
 The Art Loss Register, 15th Floor, 280 Queen's Road Central, Hong Kong
 Tel: +852 2512 6900 Fax: +852 2512 6901 Email: hk@artlossregister.com
 Singapore
 The Art Loss Register, 15th Floor, 280 Queen's Road Central, Singapore
 Tel: +65 6339 6900 Fax: +65 6339 6901 Email: singapore@artlossregister.com
 For further information, please contact:
 The Art Loss Register, 1st Floor, 42-44 Abchurch Lane, London EC4N 3DF, United Kingdom
 Tel: +44 (0)20 7611 5700 Fax: +44 (0)20 7611 5701 Email: info@artlossregister.com
 The Art Loss Register, 6th Floor, 270 Park Avenue, New York, New York 10017, USA
 Tel: +1 212 512 6900 Fax: +1 212 512 6901 Email: newyork@artlossregister.com
 The Art Loss Register, 15th Floor, 280 Queen's Road Central, Hong Kong
 Tel: +852 2512 6900 Fax: +852 2512 6901 Email: hk@artlossregister.com
 The Art Loss Register, 15th Floor, 280 Queen's Road Central, Singapore
 Tel: +65 6339 6900 Fax: +65 6339 6901 Email: singapore@artlossregister.com

MUSTELA PUTORIUS, & GIANT POLECAT: M. ROBUSTA.
 J. Green del. lith. et. imp.

NO.	DESCRIPTION	DATE	REMARKS
1	...	...	...
2	...	...	...
3	...	...	...
4	...	...	...
5	...	...	...
6	...	...	...
7	...	...	...
8	...	...	...
9	...	...	...
10	...	...	...

... LEIDEN
... 5001-7

... WAKKELINGEN, MESTER
... LEIDEN
... N° 2-01-5000.

... LEIDEN
... N° 5001-7

... LEIDEN
... 2000

... LEIDEN
... 22501-2

... LEIDEN
... N° 25001-77

Vroeg-Pleistoceen

St. 401 325
Anancus arvensis (CROIZET & JOBERT),
M sup. sin.
Zeeland, Oosterschelde
Coll. M. J. de Smet
Kortrijk, 1911

Rijksmuseum van Geologie en Mineralogie
LEIDEN
Anancus arvensis (CROIZET & JOBERT),
M sup. dext.
Zeeland, Oosterschelde
Coll. M. J. de Smet
Kortrijk, 1911

St. 118 935
Anancus arvensis (CROIZET & JOBERT),
D4 sup. sin.
Zeeland, Oosterschelde voor de Flowerpolder (part 1).

Rijksmuseum van Geologie en Mineralogie
LEIDEN
St. 118 935
Anancus arvensis (CROIZET & JOBERT),
D4 sup. sin.
Zeeland, Oosterschelde voor de Flowerpolder (part 1).

St. 145 536
Anancus arvensis (CROIZET & JOBERT),
M3 sup. dext.
Zeeland, Oosterschelde voor de Flowerpolder
bij Domburg.

St. 118 936
Anancus arvensis (CROIZET & JOBERT),
D4 sup. sin.
Zeeland, Oosterschelde voor de Flowerpolder (part 1).

St. 401 326
Anancus arvensis (CROIZET & JOBERT),
M3 sup. sin.
Zeeland, Oosterschelde voor de Flowerpolder
Coll. M. J. de Smet
Kortrijk, 1911

St. 401 324
Anancus arvensis (CROIZET & JOBERT),
Fragment molaire inf.
Zeeland, Oosterschelde voor de Flowerpolder.
Coll. 'Eor & Bot', Zaff, 31 aug. 1891.

St. 145 343
Anancus arvensis (CROIZET & JOBERT),
Fragment M3 inf. sin.
Zeeland, Walcheren, Oosterschelde bij Domburg, Oosterschelde.

St. 145 538
Anancus arvensis (CROIZET & JOBERT),
M3 sup. dext.
Zeeland, Oosterschelde voor de Flowerpolder
bij Domburg.

St. 401 323
Anancus arvensis (CROIZET & JOBERT),
M3 sup. sin.
Zeeland, Oosterschelde voor de Flowerpolder
Coll. M. J. de Smet
Kortrijk, 1911

St. 401 327
Anancus arvensis (CROIZET & JOBERT),
M3 sup. sin.
Zeeland, Oosterschelde voor de Flowerpolder
Coll. M. J. de Smet
Kortrijk, 1911

St. 145 539
Anancus arvensis (CROIZET & JOBERT),
M3 sup. dext.
Zeeland, Oosterschelde voor de Flowerpolder
Coll. M. J. de Smet
Kortrijk, 1911

St. 145 928
Anancus arvensis (CROIZET & JOBERT),
M3 sup. sin.
Zeeland, Oosterschelde voor de Flowerpolder
Coll. M. J. de Smet
Kortrijk, 1911

St. 145 928
Anancus arvensis (CROIZET & JOBERT),
M3 sup. sin.
Zeeland, Oosterschelde voor de Flowerpolder
Coll. M. J. de Smet
Kortrijk, 1911

St. 145 929
Anancus arvensis (CROIZET & JOBERT),
M3 sup. sin.
Zeeland, Oosterschelde voor de Flowerpolder
Coll. M. J. de Smet
Kortrijk, 1911

St. 145 930
Anancus arvensis (CROIZET & JOBERT),
M3 sup. sin.
Zeeland, Oosterschelde voor de Flowerpolder
Coll. M. J. de Smet
Kortrijk, 1911

Rijks Geologisch-Mineralogisch Museum
LEIDEN.
ST. 53975.
CONDONITES (TROGONTERIUM) BOISVILLETTI
LAUGEL.
SMAKJEN UIT DE OEVERKAAK
VAN GROEVE RUSSEL-TIGLIA.
PALAEONTOLOGIE (Pa.)

Rijks Geologisch-Mineralogisch Museum
LEIDEN.
ST. 53975.
TROGONTERIUM BOISVILLETTI LAUGEL.
INCISIVI & MOLAREN.
TEGELLEN, GROEVE RUSSEL-TIGLIA.
COLL. PROF. V. D. VLEK & KORTENBOUT
V.O. SEPTEMBER 5 MAART 1949.
PALAEONTOLOGIE (Pa.)

Rijks Geologisch-Mineralogisch Museum
LEIDEN.
ST. 53975.
CONDONITES (TROGONTERIUM) BOISVILLETTI
LAUGEL.
INCISIVUS ODERKAAK, INCISIVUS ODERKAAK,
IN JONGE EXEMPLAREN, OF SCHIJSSEL, 1939,
PL. VII FIGS. 10 & 11.
TEGELLEN, GROEVE RUSSEL-TIGLIA.
V.O. 1944.
PALAEONTOLOGIE (Pa.)

Rijks Geologisch-Mineralogisch Museum
LEIDEN.
ST. 53975.
TROGONTERIUM BOISVILLETTI LAUGEL.
INCISIVI & MOLAREN.
TEGELLEN, GROEVE RUSSEL-TIGLIA.
V.O. 1944.
PALAEONTOLOGIE (Pa.)

Rijks Geologisch-Mineralogisch Museum
LEIDEN.
ST. 53975.
CONDONITES (TROGONTERIUM) BOISVILLETTI LAUGEL.
INCISIVI & MOLAREN.
TEGELLEN, GROEVE RUSSEL-TIGLIA.
V.O. 1944.
PALAEONTOLOGIE (Pa.)

Rijks Geologisch-Mineralogisch Museum
LEIDEN.
ST. 53975.
CONDONITES (TROGONTERIUM) BOISVILLETTI LAUGEL.
INCISIVI & MOLAREN.
TEGELLEN, GROEVE RUSSEL-TIGLIA.
V.O. 1944.
PALAEONTOLOGIE (Pa.)

Rijks Geologisch-Mineralogisch Museum
LEIDEN.
ST. 53975.
CONDONITES (TROGONTERIUM) BOISVILLETTI LAUGEL.
INCISIVI & MOLAREN.
TEGELLEN, GROEVE RUSSEL-TIGLIA.
V.O. 1944.
PALAEONTOLOGIE (Pa.)

Rijks Geologisch-Mineralogisch Museum
LEIDEN.
ST. 53975.
CONDONITES (TROGONTERIUM) BOISVILLETTI LAUGEL.
INCISIVI & MOLAREN.
TEGELLEN, GROEVE RUSSEL-TIGLIA.
V.O. 1944.
PALAEONTOLOGIE (Pa.)

Rijks Geologisch-Mineralogisch Museum
LEIDEN.
ST. 53975.
CONDONITES (TROGONTERIUM) BOISVILLETTI LAUGEL.
INCISIVI & MOLAREN.
TEGELLEN, GROEVE RUSSEL-TIGLIA.
V.O. 1944.
PALAEONTOLOGIE (Pa.)

Rijks Geologisch-Mineralogisch Museum
LEIDEN.
ST. 53975.
CONDONITES (TROGONTERIUM) BOISVILLETTI LAUGEL.
INCISIVI & MOLAREN.
TEGELLEN, GROEVE RUSSEL-TIGLIA.
V.O. 1944.
PALAEONTOLOGIE (Pa.)

Rijks Geologisch-Mineralogisch Museum
LEIDEN.
ST. 53975.
CONDONITES (TROGONTERIUM) BOISVILLETTI LAUGEL.
INCISIVI & MOLAREN.
TEGELLEN, GROEVE RUSSEL-TIGLIA.
V.O. 1944.
PALAEONTOLOGIE (Pa.)

Rijks Geologisch-Mineralogisch Museum
LEIDEN.
ST. 53975.
CONDONITES (TROGONTERIUM) BOISVILLETTI LAUGEL.
INCISIVI & MOLAREN.
TEGELLEN, GROEVE RUSSEL-TIGLIA.
V.O. 1944.
PALAEONTOLOGIE (Pa.)

Rijks Geologisch-Mineralogisch Museum
LEIDEN.
ST. 53975.
CONDONITES (TROGONTERIUM) BOISVILLETTI LAUGEL.
INCISIVI & MOLAREN.
TEGELLEN, GROEVE RUSSEL-TIGLIA.
V.O. 1944.
PALAEONTOLOGIE (Pa.)

Rijks Geologisch-Mineralogisch Museum
LEIDEN.
ST. 53975.
CONDONITES (TROGONTERIUM) BOISVILLETTI LAUGEL.
INCISIVI & MOLAREN.
TEGELLEN, GROEVE RUSSEL-TIGLIA.
V.O. 1944.
PALAEONTOLOGIE (Pa.)

Rijks Geologisch-Mineralogisch Museum
LEIDEN.
ST. 53975.
CONDONITES (TROGONTERIUM) BOISVILLETTI LAUGEL.
INCISIVI & MOLAREN.
TEGELLEN, GROEVE RUSSEL-TIGLIA.
V.O. 1944.
PALAEONTOLOGIE (Pa.)

Rijks Geologisch-Mineralogisch Museum
LEIDEN.
ST. 53975.
CONDONITES (TROGONTERIUM) BOISVILLETTI LAUGEL.
INCISIVI & MOLAREN.
TEGELLEN, GROEVE RUSSEL-TIGLIA.
V.O. 1944.
PALAEONTOLOGIE (Pa.)

Rijks Geologisch-Mineralogisch Museum
LEIDEN.
ST. 53975.
CONDONITES (TROGONTERIUM) BOISVILLETTI LAUGEL.
INCISIVI & MOLAREN.
TEGELLEN, GROEVE RUSSEL-TIGLIA.
V.O. 1944.
PALAEONTOLOGIE (Pa.)

Rijks Geologisch-Mineralogisch Museum
LEIDEN.
ST. 53975.
CONDONITES (TROGONTERIUM) BOISVILLETTI LAUGEL.
INCISIVI & MOLAREN.
TEGELLEN, GROEVE RUSSEL-TIGLIA.
V.O. 1944.
PALAEONTOLOGIE (Pa.)

Rijks Geologisch-Mineralogisch Museum
LEIDEN.
ST. 53975.
CONDONITES (TROGONTERIUM) BOISVILLETTI LAUGEL.
INCISIVI & MOLAREN.
TEGELLEN, GROEVE RUSSEL-TIGLIA.
V.O. 1944.
PALAEONTOLOGIE (Pa.)

Laat-Pleistoceen

EUROGEUL

MAASGEUL

Hoek van
● Holland

NOORDZEE

MAASVLAKTE 2

● Oostvoorne

A

B

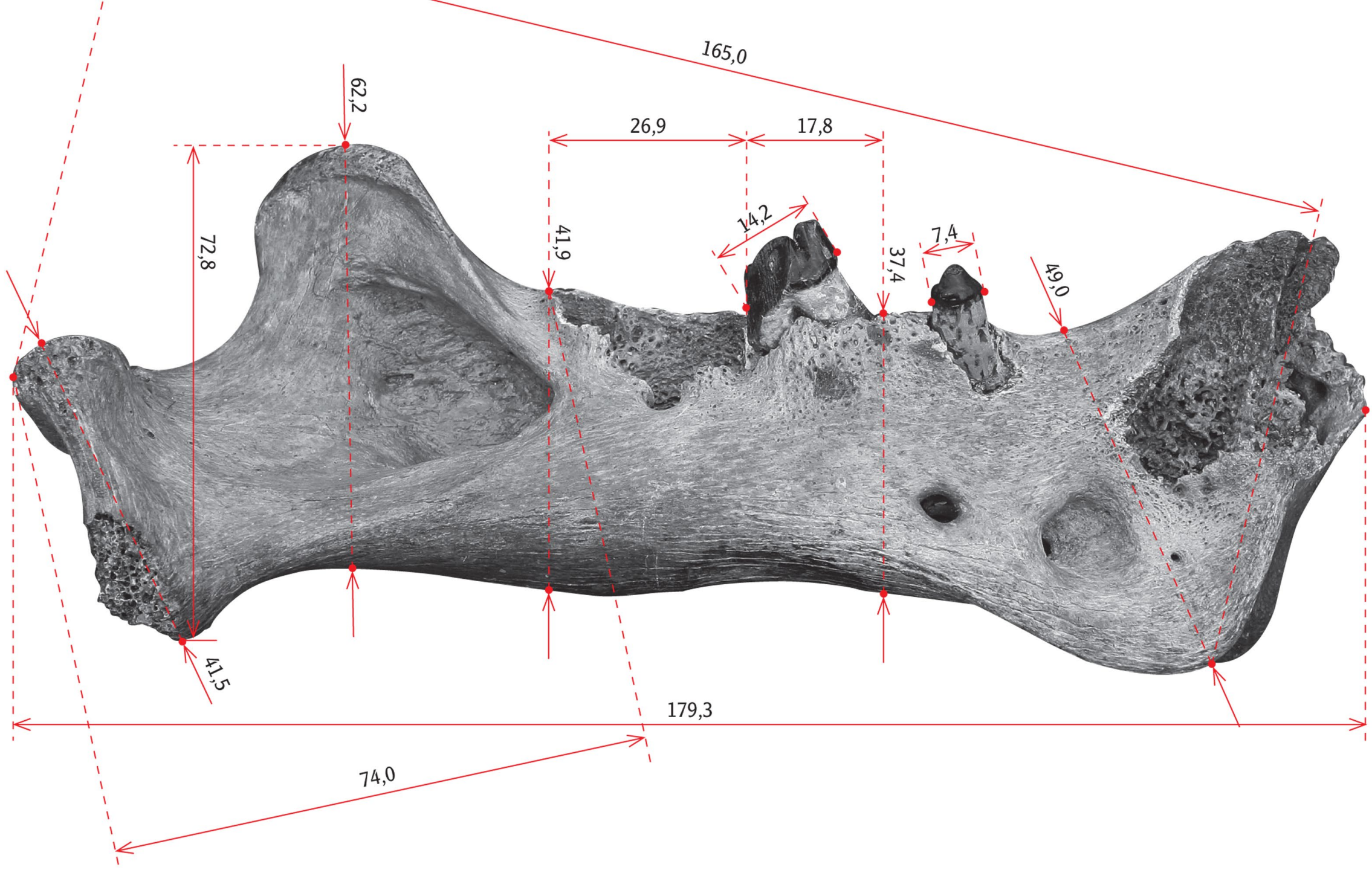
C

STEPPENWISENT

Steppenwisent, 12.000 bis 10.000 v. Chr.

Der Wisent ist ein Vertreter der Gattung Cervus und gehört zur Familie der Hirschartigen. Er ist ein Mitglied der Gruppe der Auerochsen, die heute fast ausgestorben ist. Der Wisent lebte in den Steppen und Wäldern der nördlichen Hemisphäre. Er war ein sehr wichtiges Tier für den Menschen, da er Nahrung, Leder und Knochen lieferte. Die Jagd auf Wisent war ein zentraler Bestandteil der Lebensweise der Jäger und Sammler. Die Knochen des Wisent wurden für verschiedene Zwecke verwendet, darunter die Herstellung von Werkzeugen und Schmuck. Die Jagd auf Wisent war auch ein wichtiger Bestandteil der Kultur und Religion vieler Völker. Die Wisentpopulationen wurden durch die Jagd und die Zerstörung ihrer Lebensräume stark reduziert. Heute sind Wisent nur noch in wenigen Reservaten in Europa und Asien zu finden. Die Wisent sind ein wichtiger Bestandteil der Biodiversität und verdienen unseren Schutz.

STEPPENWISENT

Steppenwisent (Rhinoceros)

Der Steppenwisent (Rhinoceros) war ein riesiges Tier, das in den Steppen der nördlichen Hemisphäre lebte. Er hatte ein Gewicht von bis zu 5 Tonnen und war mit einem dicken Panzer aus Hornschuppen geschützt. Seine Hörner waren aus Keratin und konnten bis zu 3 Meter lang werden. Der Steppenwisent wurde durch die Jagd durch den Menschen ausgerottet.

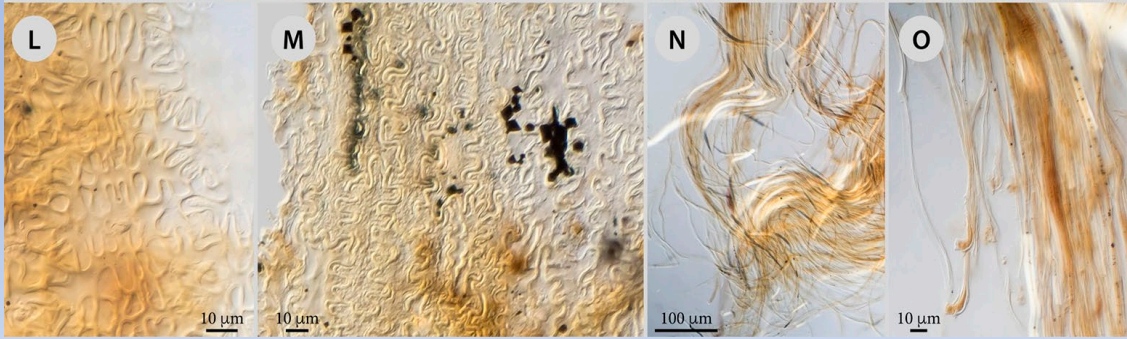
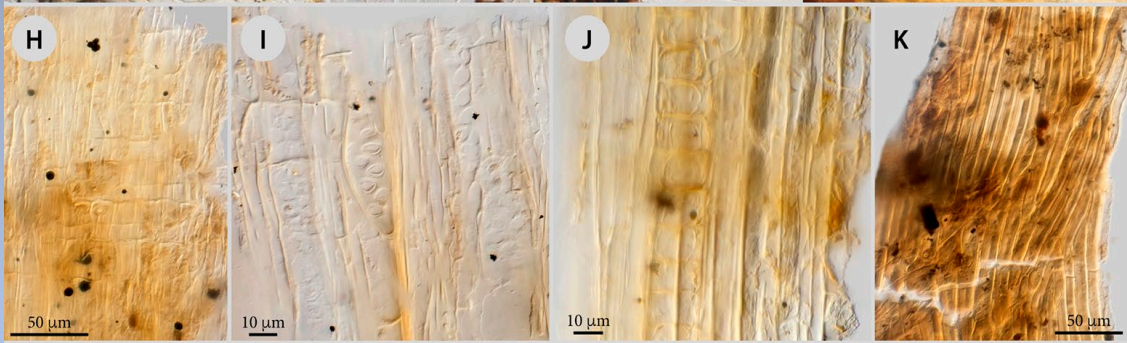
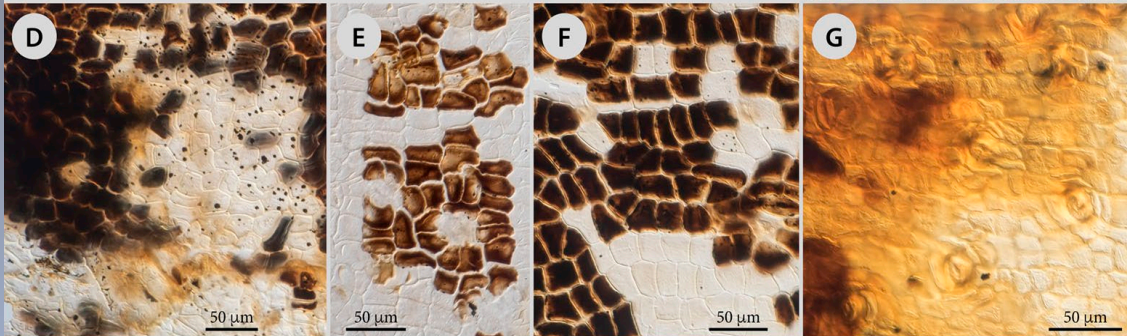
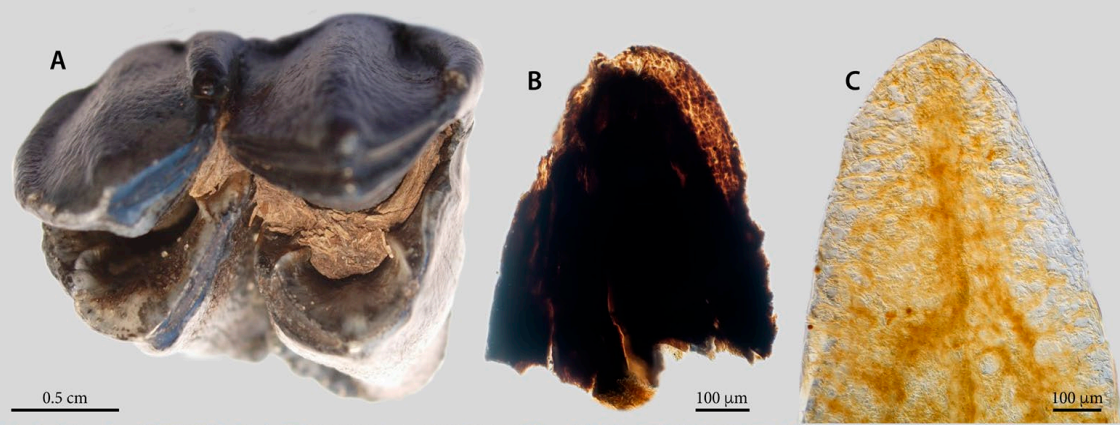
Der Steppenwisent lebte in den Steppen der nördlichen Hemisphäre. Er war ein Pflanzenfresser und ernährte sich von Gräsern und Kräutern. Er war ein soziales Tier und lebte in Herden. Seine Fortbewegung erfolgte durch den Einsatz seiner mächtigen Beine. Der Steppenwisent wurde durch die Jagd durch den Menschen ausgerottet.

Der Steppenwisent lebte in den Steppen der nördlichen Hemisphäre. Er war ein Pflanzenfresser und ernährte sich von Gräsern und Kräutern. Er war ein soziales Tier und lebte in Herden. Seine Fortbewegung erfolgte durch den Einsatz seiner mächtigen Beine. Der Steppenwisent wurde durch die Jagd durch den Menschen ausgerottet.

Jahre -40 000

heute

ans

aujourd'hui

Vroeg-Holoceen

Robert R. Taylor

Conclusie

a

b

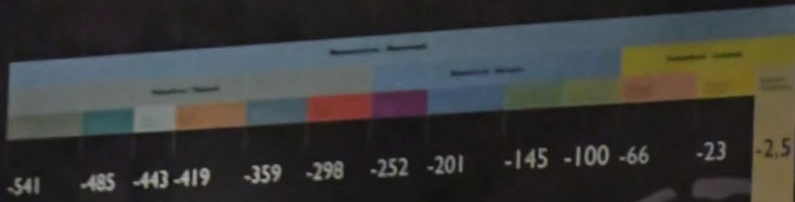

c

Het Natuurhistorisch

u < museum

 Maas / mammoet

 Pleistoceen - Pleistocene
2,5 - 0,01 miljoen jaar - million years

Biodiversiteit

Determinatiedag Fossiele Strandvondsten 1 oktober 2017
Sander Schouten
antiquarische resten en zoogdieren
Naturhistorisch

Determinatiedag Fossiele Strandvondsten 1 oktober 2017
Eric Mulder
reptielen
Wonderryck Twente
Het Natuur

Dank voor het luisteren!!!